

ח' אלול תשפ"א
16 אוגוסט 2021
סימוכין: 157425

לכבוד
ועדת השרים לחקיקת חוק ההסדרים
שלום רב,

**הנדון: התייחסות מרכז השלטון המקומי לתזכירים אשר עולים לדיון
בועדת השרים לחוק ההסדרים לשנים 2021 ו-2022, בתאריך 17.08.2021**

להלן תובא התייחסות פורום ה-15 ומרכז השלטון המקומי (להלן "מרכז השלטון המקומי") לפרקים הרלוונטיים לשלטון המקומי, מתוך התזכירים העולים לדיון ביום 17.08.2021, בפני ועדת השרים לתיקוני חקיקה הנדרשים ליישום החלטות שהתקבלו במסגרת התוכנית הכלכלית לשנים 2021 ו-2022 והצעת תקציב המדינה לשנים האמורות (ההתייחסות היא לפי סדר הפרקים המופיעים בסדר היום, בנוסחו כפי שפורסם ביום 12.08.2021):

1

**א. טיוטת חוק התכנית הכלכלית (תיקוני חקיקה ליישום המדיניות הכלכלית לשנות
התקציב 2021 ו-2022), התשפ"א-2021**

1. פרק: תובענות ייצוגיות
2. פרק: דיוור דיגיטלי
3. פרק: כבאות
4. פרק: שכירות מוסדית ארוכת טווח
5. פרק: בינוי ושיכון
6. פרק: אנרגיה (חלק ב')
7. פרק: תקשורת

**ב. טיוטת חוק התכנית הכלכלית (תיקוני חקיקה להשגת יעדי התקציב לשנות
התקציב 2021 ו-2022), התשפ"א-2021**

פרק: ייעול הגבייה הממשלתית.

להלן התייחסותנו :

א. טיוטת חוק התכנית הכלכלית (תיקוני חקיקה ליישום המדיניות הכלכלית לשנות התקציב 2021 ו-2022), התשפ"א-2021 :

1. פרק: תובענות ייצוגיות

1.1. מרכז השלטון המקומי **תומך** בתזכיר שבכותרת, ומבקש להוסיף לו תיקונים חשובים נוספים, כמפורט להלן.

1.2. התזכיר מבקש לקבוע תיקונים ושינויים לחוק תובענות ייצוגיות, במטרה לשמור על האינטרס הציבורי ולהקנות לרשויות הנתבעות בתובענה ייצוגית, הגנות יחודיות. אנו סבורים כי מדובר במטרה חשובה וראויה, וכי סעיפי התזכיר מעלים תיקונים טובים ונכונים.

1.3. ואולם לדאבונו, מהתזכיר נפקדו מספר הסדרות חשובות מאוד, להגשמת מטרתו המוצהרת:

1.3.1. קביעת חובת פניה מוקדמת בכל תובענה כנגד רשות, לרבות תובענות לפי פרט 11 לתוספת השנייה לחוק התובענות הייצוגיות, התשס"ו-2006 (להלן: "התוספת השנייה" ו-"חוק התובענות הייצוגיות", בהתאמה), ופרט 15 שמוצע להוסיף לתוספת השנייה, בתזכיר שבכותרת.

כזכור, בדנ"מ 5519/15 יונס נ' מי הגליל תאגיד המים והביוב האזורי בע"מ (להלן: "עניין יונס"), בוטלה החובה שנקבעה בפסיקה (עע"מ 2978/13 מי הגליל נ' יונס, לגביו נתבקש הדיון הנוסף), לבצע פניה מוקדמת לרשות, בהתראה בטרם הגשת תובענה ייצוגית. תכליתה של הפניה המוקדמת ברורה – היא עשויה לייתר את ההליך המשפטי (משום שבירור המכתב הביא לכך שהובהר שמדובר בעילת סרק או משום שהתברר שמדובר בעילת אמת, והרשות חדלה מהפעילות הלא חוקית), ובכך לחסוך בזמן שיפוטי יקר ובכספי ציבור.

ביטולה של חובת הפניה המוקדמת בעניין יונס נעשה, לא משום שמדובר במנגנון שאינו ראוי ורצוי, אלא משום שהוא אינו קבוע בחוק, תוך שביהמ"ש מותיר לעצמו שיקול דעת "לבחון ולהביא בחשבון בכל מקרה נתון על פי נסיבותיו את ההשלכות שיש לייחס להעדר הפניה

המוקדמת".

אנו סבורים כי אחד הכלים החשובים, שיסייעו בשמירה על האינטרס הציבורי במסגרת תובענות ייצוגיות, הוא קביעת חובת פניה מוקדמת בכל תובענה כנגד רשות, לרבות (אך לא רק) בתובענות לפי פרטים 11 ו-15 לתוספת השניה.

קביעת חובת הפניה המוקדמת צריכה להיעשות כך שלצדה הבהרה מפורשת כי אין לשלם גמול לתובע הפוטנציאלי ו/או שכ"ט לבא כוחו, בגין פניה מוקדמת – גם אם תוצאת הפניה המוקדמת היא חדילת הרשות מהעשייה שהיוותה עילה להגשת תביעה ייצוגית.

1.3.2. הבהרה כי כל תובענה ייצוגית כנגד רשות וכנגד תאגיד מים – בכל עילה שהיא – צריכה להתברר בפני ביהמ"ש לעניינים מינהליים.

סעיף 5(ב)(2) לחוק התובענות הייצוגיות קובע, כי "בקשה לאישור נגד רשות בתביעה שעילתה החלטה של הרשות ושהסעד המבוקש בה הוא פיצויים או השבה, לרבות השבת סכומים שגבתה הרשות כמס, אגרה או תשלום חובה אחר, תוגש לבית משפט לעניינים מינהליים". מטרתו של הסעיף הייתה להבהיר, כי תביעות כנגד רשויות צריכות להתברר דרך אספקלריה מינהלית, בכלים מינהליים.

3

אנו סבורים כי מדובר בתפיסה נכונה וראויה. גם מקום בו הרשות פועלת בכובעה "הרגיל" (כמעסיקה, כפועלת בענייני שוויון זכויות, כ"עוסק") – עדיין שונה היא מגופים פרטיים. עדיין קופתה היא הקופה הציבורית, ועדיין רשאי ביהמ"ש שהכריע בתובענה הייצוגית לטובת הקבוצה, בבואו להחליט בדבר שיעור הפיצויים ואופן תשלום הפיצויים, להתחשב גם בנזק העלול להיגרם, בשל תשלום הפיצוי, שיעורו או אופן תשלומו, לנתבע, לציבור הנזקק לשירותי הנתבע או לציבור בכללותו לעומת התועלת הצפויה מכך לחברי הקבוצה או לציבור (סעיף 20(ד)(1) לחוק התובענות הייצוגיות). אלה שיקולים שבמובהק לקוחים מהעולם המינהלי, ועל כן ראוי כי ביהמ"ש שיכריע לגביהם יהיה ביהמ"ש לעניינים מינהליים.

מבלי לגרוע מהאמור לעיל נבקש, באותה הרוח של הרצון לשמור על הקופה הציבורית ועל מנת שסעיפים 9 ו-21 לחוק התובענות הייצוגיות יחולו על כלל סוגי התשלומים הנגבים ע"י הרשות המקומית (בין תשלומי חובה, בין תשלומי רשות ובין מחיר), כי יתוקן פרט 11 לתוספת

השניה, כך בקשה לאישור תובענה כנגד רשויות מקומיות בגין גביה שלא כדין, תוגש רק לפי פרט 11 (ולא לפי פרט 1, בשום מצב שהוא).

1.3.3. יצירת מנגנוני איזון באשר לייצוגיות התובע הייצוגי ובא כוחו והרתעה מפני הגשת הליכי סרק והליכים בחוסר תום לב.

הניסיון הצבור מהשנים האחרונות מראה, כי לעתים מוגשות תובענות ייצוגיות באותה העילה – לעתים תוך שימוש בתיאור עובדות זהה, שמעיד על שימוש בכלי "העתק הדבק" – לבקשות לאישור תובענות ייצוגיות שונות, המוגשות כנגד רשויות שונות.

בחלק מהפעמים מצאנו כי מוגשת תובענה ייצוגית כנגד רשות מקומית על דבר כזה או אחר שנעשה בתחומה, ע"י תובע ייצוגי שאין לו קשר למקום, ואשר בבירור (ובחוסר תום לב משווע) מנסה לקשור את עצמו למקום, כדי לקבל זכות עמידה כנגד הרשות.

לעתים היא אף מוגשת בהתעלמות בוטה מהדין החל ומפרשנות ברורה, בשיטת "מצליח" של הגעה לפשרה ולהסכמות מול הרשות, מתוך חישוב (שהוכח כנכון במקרים רבים-רבים) שגם אם במקרה הרשות תאבק על התיק, וביהמ"ש יפסוק לטובתה – עדיין ימנע הוא מהשתת הוצאות מתאימות כנגד התובע הייצוגי ובא כוחו, בשל בזבוז הכספים הציבוריים והשחתת הזמן היקר.

כל האמור לעיל מביא את הרשויות למצב שבו, בכדי להימנע מהוצאות כבדות של תשלום לייצוג משפטי וכד', וגם במקרים שבהם הסיכוי לאישור התובענה הוא נמוך מאוד – הן מעדיפות להתפשר ולשלם כספים לתובע הייצוגי ולבא כוחו, ולא לנהל את ההליך עד תומו.

זהו מצב דברים נפסד, כמובן. הרשויות מבזבזות כספי ציבור על הליכי סרק, התובע הייצוגי מסתלק מהתיק כנגד תשלום, והקבוצה בוודאי לא קיבלה ייצוג הולם. המרוויחים היחידים הם התובעים הייצוגיים ובאי כוחם (כשעיקר הרווח מגיע לבאי הכוח, כמובן).

יצוין כי הסדרת חובת הפניה המוקדמת (כחובה המצדיקה דחיה על הסף של התובענה הייצוגית, ככל שלא קוימה) ללא תשלום שכר בצדה, עשויה להביא לפתרון חלק מהבעיה המתוארת לעיל, ואולם לצד הסדרה זו (המבוקשת לעיל), יש ליצור מנגנוני איזון באשר לייצוגיות התובע הייצוגי ובא כוחו והרתעה מפני הגשת הליכי סרק והליכים בחוסר תום לב.

2. פרק: דיוור דיגיטלי

2.1. מרכז השלטון המקומי **תומך** בתכלית התזכיר שבכותרת, **בכפוף** להסדרת הסוגיות כמפורט להלן.

2.2. עניינו של התזכיר, בקידומה של חקיקה רוחבית שתאפשר העברת מען דיגיטלי, הכולל דוא"ל ומספר סלולארי, כחלופת מסירה, גם אם החוק הספציפי מחייב שירות פיזי. מדובר בחקיקה חדשנית, שמייתרת נייר ומעודדת חיבור ומעורבות התושבים ברמה מהירה ונגישה יותר, מעצם הדיוור באמצעים הדיגיטליים, כמו גם התייעלות הליכים.

2.3. ואולם, לצד תמיכתנו במטרת התזכיר, כאמור, נבקש להתייחס למספר סוגיות, אשר יש לטפל בהן, בכדי שניתן יהיה לברך על המוגמר:

2.3.1. אנחנו **מתנגדים** לקביעת איסור פניה של גוף ציבורי לבגיר או לקטין, אלא בהסכמתם ובהתאם למנגנונים שבתזכיר.

הצעת החוק, מבורכת ככל שתהיה, לא באה בחלל ריק. הרשויות המקומיות מקיימות התכתבויות ופונות לתושבים באמצעים דיגיטליים בנושאים שונים – הודעות על פעילויות המתקיימות, הודעות על הפסקת פעילות או עומסים הצפויים להתקיים, הודעות חיוב והתראות מסוגים שונים, הודעות חירום ועוד ועוד.

גם אל הקטינים פונות הרשויות המקומיות בהודעות ובהתראות, ומקיימות עמם התכתבויות.

הקביעה כי הגופים הציבוריים לא יוכלו עוד לפנות לתושבים **מוחקת** את פעילות הרשויות המקומיות בהקשר זה, ללא טעם המניח את הדעת.

יש לאפשר לרשויות המקומיות להמשיך ולפנות אל תושביהן (בגירים וקטינים), ובלבד שתכני הפניה יהיו כאלה הרלוונטיים לנמענים.

אין שום סיבה לקשור בין הודעות הדיוור מכלל הגופים הציבוריים. רשאי אדם להחליט שהוא מקבל דיוור מגוף ציבורי אחד, אך לא מאחר. זה לא צריך להיות "הכל או כלום".

אנו סבורים כי שאלת הסכמתו של אדם לקבל דיוור באופן אלקטרוני כלל לא צריכה להתברר מול הרשם, אלא כל גוף ציבורי לעצמו – יקבל את הכתובות במרשם, ויבצע דיוור הרלוונטי לנמען, לפי שיקול דעתו.

הנמען יהא רשאי להודיע לגוף הציבורי כי אינו מוכן לקבל ממנו דיוור באמצעי דיגיטלי (או כי אינו מוכן לקבל דיוור דיגיטלי בנושא הספציפי לגביו הוא מודיע), ובמקרה שכזה – יאסר על הגוף הציבורי לשלוח לנמען דיוור דיגיטלי.

הצורך בהסכמת הנמען לקבל דיוור דיגיטלי לא יחול במקרים של שליחת הודעות חיוב והודעות גבייה.

2.3.2. עלויות הפיתוח הטכנולוגי הנדרשות, בכדי לעמוד בדרישות הצעת החוק, אינן מבוטלות, וככל שלא ימצא להן תקציב מתאים – לא תוכלנה הרשויות המקומיות לחסוך בבירוקרטיה ובעלויות עודפות של דיוור, ותאלצנה להמשיך ולהוציא את התכתבויותיהן באופן הקיים כיום. ברור כי הדבר יסכל את תכליות החקיקה המוצעת.

2.3.3. ישנן מספר דרישות בתזכיר, אשר מפאת עלותן הגבוהה ו/או בשל היותן לא אפשריות טכנולוגית – אינן ישימות לביצוע, ובהן:

2.3.3.1. סעיף 3(4)-(5) לחוק העיקרי (בנוסחו כמוצע בתזכיר) – בתזכיר מוצע לקבוע כי יש לנקוט באמצעים הנדרשים כדי להבטיח ברמת ודאות גבוהה שהמסר יגיע לתיבת הדואר הנכנס של הנמען, לרבות מנגנון למתן חיווי על כשל בשליחת המסר או בקבלתו, ואולם אמצעים בהם קיימים מנגנוני חיווי כאמור בוודאות גבוהה, הם אמצעים מתקדמים, הדורשים פיתוח טכנולוגי נפרד, או שאינם ניתנים לביצוע עקב מגבלות טכנולוגיות/אופן השימוש במערכות. כך לדוגמא, "אישור מסירה" למשלוח דוא"ל אינו מבטיח הגעת הדוא"ל ל"תיבת דואר נכנס" ואינו מבטיח שהקורא הוא האדם אליו נשלח המסר.

2.3.3.2. סעיף 3(3) לחוק העיקרי (בנוסחו כמוצע בתזכיר) – בתזכיר מוצע לקבוע אישורי מסירה דיגיטליים. ואולם מערכת המאפשרת אישור מסירה בזיהוי נמען, דורשת פיתוח נפרד ממערכות השליחה הקיימות (הודעה במסרון או במערכת דוא"ל), וכן דורשת רישום מוקדם למערכת, כדי לוודא את זהות השולח ולהימנע מהתחזות על ידי שימוש בפרט מזהה המופיע ברשומות לצד המען האלקטרוני (למשל: מספר תעודת זהות). מדובר באופרציה מורכבת ויקרה.

3. **פרק: כבאות**

- 3.1. מרכז השלטון המקומי **תומך** בתפיסה המובעת בתזכיר החוק, של פישוט הוראות בתחום הכבאות וההצלה (התאמתן לתקינה בינלאומית וכד'), ויצירת שסתומים ובלמים, שעניינם בבדיקת עלויות כל החלטת רגולציה בתחום הכבאות וההצלה והשלכותיהן של ההחלטות מהיבטי עלות-תועלת נוספים, כתנאי לכניסה לתוקף (או אי ביטול) של אותה החלטה.
- 3.2. אנו תומכים במהלך שיביא להפחתת רגולציה ובירוקרטיה מיותרות, וסבורים כי התיקונים המוצעים יכולים לסייע להפחתה כאמור.
- 3.3. למען הסר ספק יש להבהיר, כי כל המהלכים שבתזכיר, שנועדו להפחית רגולציה ובירוקרטיה כאמור, חלים גם על הרשויות המקומיות. כך למשל, חובת ביצוע **RIA** צריכה לקחת בחשבון את ההשפעה על הרשויות המקומיות, כתוצאה מהוראה החלה עליהן.

4. פרק: שכירות מוסדית ארוכת טווח

- 4.1. מרכז השלטון המקומי **תומך** בתמרוץ שכירות מוסדית ארוכת טווח, כחלק ממענה רחב היקף, הנדרש לטיפול במשבר הדיור.
- 4.2. שוק השכירות המוסדית יוכל להציע חלופה הולמת לשוק השכירות הפרטי הקיים, על כשלו הידועים, ובהכוונה נכונה – יעניק שכירות בטוחה, יציבה, הולמת והוגנת.
- 4.3. הכנה ופרסום של מדריך תכנון דיור להשכרה (נמצא בהצעת המחליטים **ואינו** חלק מהתזכיר) – אנו תומכים ורואים חיוניות רבה בעריכתו של מדריך זה, ונשמח לקחת חלק בהכנתו, מכח הנסיון שנצבר ברשויות המקומיות (בדגש על עיריית תל אביב-יפו) בנושא. להבנתנו, נכון לציין כבר כעת את העקרונות שצריכים להנחות את הכנתו, והם: הרצון לגבש מוצר דיור לשכירות ארוכת טווח, בטוחה ויציבה, שהינה גם ראויה בהיבטים של תחזוקה הולמת.
- 4.4. תקופת שכירות לאדם יחיד, בת 5 שנים לפחות, עם אופציה להארכה עד 10 שנים לפחות – אנו תומכים בהארכת תקופת השכירות, וסבורים כי יש להחילה על השכרה במחיר מופחת, בנוסף להשכרה לטווח ארוך. בנוסף, ישנן אוכלוסיות רגישות, להן יש לתת אפשרות שכירות לצמיתות, כגון: האוכלוסיה המבוגרת או אנשים עם מוגבלות. יש לפתח מתווה שיאפשר עדכון תיקון מס' 120 לחוק, כך שיכיל פתרונות השכרה לטווח ארוך והשכרה במחיר מופחת, שיהיו רלוונטיים גם עבור אוכלוסיות אלו.

4.5. קביעת תנאים נוספים לזכאות לשכירות במחיר מופחת – יש להתניע עבודה משותפת של מטה התכנון הלאומי והרשויות המקומיות, להוספת תנאים לזכאות לשכירות במחיר מופחת, בהתאם לתיקון מס' 120 לחוק. במסגרת העבודה המשותפת, ניתן יהיה לשוב ולדון בצורך בתוספת קריטריון הכנסה, שכן העדרו מהחוק התקף מאפשר כניסת בעלי הכנסות גבוהות למיזמי דיור בהישג יד – אנומליה שאינה קיימת במיזמים דומים ברחבי העולם, ואשר במסגרתה מוצע משאב ציבורי מצומצם לכלל האוכלוסיה, ללא מגבלת הכנסה.

4.6. קביעת רף מינימלי גבוה מ-20 שנים להעמדת הנכס לשכירות – יש להתניע עבודה לבחינת עדכון תיקון מס' 120 לחוק, כך שיקבע רף מינימלי הגבוה מ-20 שנה להעמדת הנכס לשכירות (לטווח ארוך או במחיר מופחת). מהנסיון שנצבר בקידום תכניות הכוללות דיור בהישג יד מול השוק הפרטי והמדינה, רף 20 השנה הוא בפועל רף מקסימלי. אנו סבורים כי השילוב של האמרת מחירי הקרקע והתמריצים המוצעים לדיור להשכרה, יאפשרו את הארכת התקופה, ויסייעו בבניית מאגר דיור בהישג יד בר קיימא.

4.7. עדכון חוק עידוד השקעת הון – אנו תומכים בתיקון המוצע בתזכיר, בכפוף לשינויים הבאים:

4.7.1. משך העמדת הדירות להשכרה לתקופה הראשונה יעמדו על 20 שנים לפחות, במטרה ליצור אחידות מול תיקון מס' 120, התקף.

4.7.2. שינוי מנגנון גובה דמי השכירות, כך שמרכיב ההפחתה בשכר הדירה יהיה עמוק ומשעותי מזה הקבוע בחוק היום, לפיו ממוצע דמי השכירות לבניין לא יעלה על סך של 6,200 ₪, קרי: לייצר אחידות מול תיקון מס' 120 התקף, כך ששיעור ההפחתה יהיה נמוך בשיעור של 20% ממחיר השוק, ולשקול אפשרות להטבת מס נוספת בגין העמקת ההפחתה, עד 40% או יותר.

5. פרק: בינוי ושיכון

5.1. מרכז השלטון המקומי מתנגד לתזכיר שבנדון, ומתנגד להכללתו כפרק בחוק ההסדרים.

5.2. תחום ההתחדשות העירונית הוא בעל חשיבות אסטרטגית לשוק הדיור

ולרשויות המקומיות. אנו סבורים כי אין לדון בנושא מעין זה, בלוח זמנים שאינו מאפשר בחינה מושכלת של כלל ההיבטים המורכבים הנחוצים לקידומו. אנו דורשים לעסוק בנושא זה שלא במסגרת חוק ההסדרים, ולהפנותו להמשך התדיינות מקצועית (שכבר החלה) בין השלטון המקומי לבין הממשלה.

5.3. מבלי לגרוע מהאמור לעיל בדבר דרישתנו להסיר את התזכיר מחוק ההסדרים ולהמשיך עמנו בהידברות לגבי פרטי התיקונים הנדרשים, כחלק מהליבון המשותף האמור, להלן התייחסותנו לסוגיות שונות החסרות ו/או העולות מהתזכיר:

5.3.1. ההסדר המוצע בתזכיר, כביכול בשם עידוד ההתחדשות העירונית, רלוונטי לאזורי הביקוש בלבד. אין בתזכיר פתרונות, לרבות פתרונות ממשלתיים הכרחיים, לקידום התחדשות עירונית מחוץ לאזורי הביקוש (כמו: שימוש במנגנון 'קרקע משלימה' וכד'). דבר שמעצים את הפערים בין מרכז ופריפריה, וגם בין אזורים בתוך העיר (בין השכונות החזקות לשכונות המוחלשות). אנו דורשים כי הממשלה תיכנס לעובי הקורה בתחום זה, ותפעל באופן אינטנסיבי לגיבוש תכנית ההתחדשות העירונית אף עבור אזורים אלו.

5.3.2. סעיפים 1(1), 1(2), 8(6) ו-8(7) לתזכיר החוק – בהתאם למוצע בתזכיר, הרשות הממשלתית להתחדשות עירונית תוסמך להכריז על מתחם, כמתחם לפינוי ובינוי, ללא הגבלת זמן, אם במתחם קיימות 24 יחידות לפחות וקיים תכנון ראשוני לבניית מכפלה של מספר היחידות הקיים, ולכל הפחות בניית 70 יחידות - לפי הגבוה מביניהם.

מבלי לגרוע מהתנגדותנו הכללית לעיסוק בנושא זה במסגרת חוק ההסדרים, אנו **מתנגדים** לקביעת מתחם כמתחם לפינוי ובינוי לצמיתות. חלק מהאזורים מפותחים לאורך זמן ומאפייניהם משתנים, מה גם שישנם שינויים משמעותיים בערכי הקרקע כל הזמן, כך שהצורך בהכרזה על מתחם כמתחם פינוי בינוי, משתנה אף הוא.

בנוסף ואף לו תצומצם תקופת ההכרזה המבוקשת (ונדרש צמצום משמעותי של התקופה, על מנת שנסיר התנגדותנו), אנו **מתנגדים** למתווה המוצע בסעיפים אלה, שאינו "מבושל" כל צרכו:

5.3.2.1. כך למשל, מהקביעה כי כל מתחם שיש בו 24 יחידות לפחות וקיים תכנון ראשוני (ולא ברור מהתזכיר מהו "תכנון ראשוני" כאמור)

לבניית מכפלה שלו, ניתן להכניס בגדרי המתחמים שרשאית הרשות הממשלתית להתחדשות עירונית להכריז עליהם כעל מתחמים לפינוי ובינוי את כל המתחמים שיש בהם הגדלה של זכויות בניה ברשות המקומית – בין אם מדובר במתחמי התחדשות עירונית (מסוג פינוי ובינוי ובכלל) ובין אם לאו, בין אם יש הצדקה להכרזה כאמור ובין אם לאו.

5.3.2.2. וכך למשל, עולה מנוסח תזכיר החוק כי בשונה מהדין החל כעת, הרשות הממשלתית להתחדשות עירונית תהא רשאית להכריז על מתחם פינוי ובינוי, ללא צורך בהסכמת הרשות המקומית להכרזה.

אנו עומדים על כך, שעל מנת שניתן יהיה להכריז על מתחם כעל מתחם לפינוי ובינוי, ההגדרה צריכה לכלול התייחסות למתחמים מיוחדים שבהם נמצא, לאחר בדיקה, כי מדובר בבניה ישנה שאינה עומדת בתקן, וכי בהיבטים כלכליים ותכנוניים היא מצדיקה תכנית פינוי ובינוי, ולהכריז על מתחם ככזה רק לאחר אישור הוועדה המקומית כי היא מסכימה לקדם תכנית פינוי ובינוי במתחם, לאחר שביצעה בחינה תכנונית ובחינת תחשיבים כלכליים כאמור.

10

במקומות בהם קיימת כבר תכנית תקפה להתחדשות עירונית לא ניתן יהיה להכיר במתחם כמתחם פינוי ובינוי.

5.3.3. סעיף 1(3) לתזכיר החוק – אנו **מתנגדים** לשילוב נציג הרשות להתחדשות עירונית בוועדות הערר על החלטות הוועדות המקומיות. אין מקום לייצר היררכיה שבה החלטות הוועדה המקומית נמצאות תחת ביקורת שיפוטית של הרשות להתחדשות עירונית. מנגד לכך, נראה לנו ראוי ואף רצוי לקבוע ישיבות תדירות בין הרשות המקומית לבין הרשות להתחדשות עירונית, לצורך עדכונים בסטטוס הפרויקטים ולצורך הסתייעות ברשות להתחדשות עירונית להסרת חסמים כאלו ואחרים – בין במתחמים שהוכרזו על ידה ובין בפרויקטים של התחדשות עירונית שלא הוכרזו על ידי הרשות להתחדשות עירונית.

5.3.4. סעיף 1(4) לתזכיר החוק – מוצע בתזכיר, כי תיבחן עמידתה של הרשות המקומית, ביעד להוצאת היתרים מכח תכניות התחדשות עירונית, שנקבע לה על ידי שר הפנים.

אנו **מתנגדים** לכך נחרצות.

קביעת יעדים להוצאת היתרים על ידי הרשויות המקומיות, ללא כניסה

לעובי הקורה לצורך הבנת החסמים בפני הוצאת היתרים, וכן הנסיבות שאינן מאפשרות לעתים הוצאת היתרים, תביא בהכרח לרישוי חפוז, לא אחראי, עד כדי מסוכן של פרויקטים, שיסבו נזקים תכנוניים, סביבתיים, בריאותיים וכיו"ב לרשויות המקומיות ולתושביהן. ה"איום" המפורש בדמות שקילת העמידה ביעד ההיתרים, לצורך הסמכת ועדה מקומית כוועדה מקומית עצמאית, או שלילת סמכות זו, מהווה תמריץ שלילי לעבודה מקצועית ונכונה, ומבכר עמידה בסטטיסטיקות פשטניות שאינן מתייחסות לתמונת המצב במלואה.

אנו סבורים כי יש לחזק את מערך הרישוי המקומי בתקנים ובמשאבים, להבין לעומק את השיקולים בפניהם ניצבות רשויות הרישוי, ולפעול להסרת חסמים באופן סדור ומושכל – ללא כפיית יעדים שסבירות התממשותם נמוכה.

5.3.5. סעיף 1(6)(א) לתזכיר החוק – בהתאם לתזכיר, ברירת המחדל של היטל השבחה במתחם פינוי ובינוי יעמוד על 25%, כאשר הוועדה המקומית רשאית, עד ליום 01.05.2022, לקבוע אזורים בתחומה, בהם יעמוד היטל ההשבחה על שיעורים שונים (50%, 25% או 0%). החלטות הוועדה המקומית יעמדו בתוקף עד ל-01.05.2027¹, שתהא רשאית לשנות את שיעורי היטל ההשבחה בהתאם לסקאלה כמתואר לעיל, אחת ל-5 שנים (ב-01 במאי במחזוריות של אחת ל-5 שנים).

כמו כן, המדינה מבקשת לקבוע, כי "אזור", לצורך הפעלת סמכות הרשות המקומית לקבוע היטלי השבחה בשיעורים שונים (50%, 25% או 0%) באזורים שונים, הוא שטח שלא יפחת מ-50 דונם.

אנו מתנגדים לכך בתוקף.

השלטון המקומי מתנגד להפחתות כוללניות של היטל ההשבחה, או שינוי המצב הקיים בחוק. היטל ההשבחה נועד לאפשר את מתן המענה הנדרש לפיתוח תשתיות עירוניות וצרכים ציבוריים למתחמים אלה, אשר מגדילים משמעותית את הציפוף.

במצב הדין החל כיום, עומד היטל ההשבחה על שיעורו "הרגיל" (50% מההשבחה) בפרויקטים של פינוי-בינוי, כאשר קיים סעיף המאפשר לרשות ולשר לתת פטור במקרים המתאימים. מבין הפרויקטים השונים

¹ נראה כי קיימת טעות סופר בסעיף 1(ג) להצעת המחליטים, וכי הכוונה שם היא ל-01.04.2027.

יש רבים שהם רווחיים לאור ערכי הקרקע והביקושים, ואין שום סיבה לתת פטורים בגינם, בטח לא פטורים גורפים. הפרויקטים הללו מעמיסים מאוד על התשתיות העירוניות, והיטל ההשבחה הוא שמאפשר את מתן המענה הנדרש לצרכים הציבוריים של התושבים.

אנו סבורים כי יש להותיר את המצב המשפטי הנוכחי על כנו. זהו מנגנון מאוזן, הקובע מצד אחד ודאות לשוק (קיבוע היטל ההשבחה על שיעור של 50%, כברירת המחדל), תוך יצירת גמישות ודינמיות, ההכרחיים לקידום הליכי ההתחדשות העירונית (פטור מלא או חלקי, באישור השרים).

קידום הליכי ההתחדשות עירונית מחייב לא אחת התייחסות דיפרנציאלית, בין שכונה לשכונה, לעתים אפילו בין רחוב אחד לרחוב אחר הסמוך לו, וזאת בזמנים ובתקופות שונות, על פי השתנות הנסיבות הכלכליות והתכנוניות באותו רחוב, שכונה, עיר ואפילו במדינה כולה. אין מקום לקבוע שיעור הנחה קבוע (ברירת המחדל של 25%, כמבוקש בהצעת המחליטים), ואין זה נכון להכניס את נושא ההתחדשות העירונית לסד קשיח של שיעור היטל השבחה קבוע, שאינו משתנה למשך 5 שנים.

12

ההסדר המוצע בדבר הפחתת/ קיבוע היטל ההשבחה, אינו מייצר וודאות תכנונית, אלא אך מסרבב את הליכי התכנון, ומוסיף עומסים ובירוקרטיה מיותרים. אף משרד המשפטים עצמו, בשיחותיו עימנו הבהיר, כי לדעתו קיבוע היטל ההשבחה על 50% יספק לשוק את הוודאות הנדרשת. משמע: אף לדעת משרד המשפטים, קיבוע שיעור ההיטל הוא הגורם החשוב בכדי לייצר ודאות לשוק, ולא שיעורו. לפיכך וכפי שצינו לעיל, אם רוצים לייצר וודאות תכנונית, לצד דיפרנציאליות הכרחית בין אזורי העיר השונים, יש להותיר את המצב החקיקתי הקיים כיום על כנו!

יתירה מזה, וכאמור לעיל: השיטה המוצעת מעודדת יזמות ורווחים של היזמים אך לא ההתחדשות עירונית במקומות שנדרשים לה בפועל. אנו מתנגדים לקביעה, כי הגדרת "אזור", לצורך הפעלת סמכות הרשות המקומית לקבוע היטלי השבחה בשיעורים שונים (50%, 25% או 0%) באזורים שונים, הוא שטח שלא יפחת מ-50 דונם.

מדוע המדינה מבקשת לכפות על הרשויות המקומיות הגדרה בשטח כזה? מדוע שלא תשאיר לרשות המקומית לקבוע בעצמה את החלוקה

האזורית? בהתחדשות עירונית יש לאפשר פיקסליזציה גבוהה הרבה יותר מזה, בכדי להתאים את שיעור היטל ההשבחה המתאים למצב המתחם, נסיבותיו, ערכי הקרקע שלו, והשינויים בנסיבות הללו.

כל אלה מחזקים את דעתנו שכוונתו האמיתית של משרד האוצר בהסדר מוצע זה, הינה להפחית את היקף נטל ההשבחה המוטל על היזמים, על חשבון פגיעה קשה ביכולתה של הרשות המקומית להגן על מקורותיה לטובת פיתוח העיר, תשתיותיה, מבני הציבור והמרחב הציבורי שלה.

5.3.6. סעיף 1(6)(ב) לתזכיר החוק – מוצע בתזכיר, כי שר המשפטים יוסמך לקבוע בתקנות כללים אחידים ומחייבים לצורך חישוב היטל ההשבחה שיחול בגין תכניות פינני ובינוי.

אנו סבורים כי מדובר בנושא המצריך ישיבה על המדוכה וגיבוש מתווים – וריבוי הפסיקות המבקשות ליצוק תוכן ופרשנות בסוגיות שונות הנוגעות לחישוב היטלי ההשבחה, מעידות על הצורך האמור.

יש להקים צוות, לו יהיה שותף השלטון המקומי, ובמסגרתו ילובנו סוגיות שונות הנוגעות לחישוב היטלי השבחה – לא רק במתחמי פינני ובינוי.

13

כחלק מהחשיבה הנדרשת בנושא, יש לתת מענה גם לגידול בהוצאות השוטפות של הרשומ"ק (ולא רק לגידול בצרכי הפיתוח, הממומן באמצעות היטלי ההשבחה ואשר עליו לא ניתן לוותר, כאמור לעיל), על מנת שתוכל לממן מתן שירותים שוטפים לתושבים.

5.3.7. סעיף 1(6)(ג) לתזכיר החוק – התייחסותנו לנושא מפורטת בסעיף 5.3.5 לעיל.

5.3.8. סעיף 6 וסעיף 7(1) לתזכיר החוק – סעיפים אלה מבקשים לבטל את סעיף 2(ג) לחוק רשות מקרקעי ישראל, התש"ך-1960, המחייב העברת כספים בגין אי שיוק המספר המזערי של יחידות הדירור בהישג יד, מרמ"י לקרן להתחדשות עירונית.

אנו מתנגדים נחרצות לביטול מקור שיכול לממן פרויקטים של התחדשות עירונית. כל יוזמה של המדינה לתקצוב התחדשות עירונית צריכה לבוא בנוסף לכספים שצריכים להיות מופרשים ע"י רמ"י לקרן להתחדשות עירונית, כקבוע בחוק, ולא במקומם של כספים אלה.

5.3.9. סעיף 7(2) לתזכיר החוק – בתזכיר מוצע לקבוע, כי כספים שנצברו

בקרן להתחדשות עירונית עד לביטול המנגנון, יועברו לתקציב הרשות להתחדשות עירונית וישמשו לצורך מימון הסכמי המסגרת להתחדשות עירונית.

מבלי לגרוע מהתנגדותנו האמורה בסעיף 5.3.8 לעיל, אנו מתנגדים נחרצות לקביעה כי הכספים שנצברו בקרן למן ההחלטה על הקמתה בשנת 2014 (!!!), יועברו לתקציב הרשות להתחדשות עירונית.

כספים אלה צריכים להשאר בקרן להתחדשות עירונית, שצריכה לפעול לצד תקציבי הרשות להתחדשות עירונית (העומדים בפני עצמם), ולהוציא מן הכח אל הפועל פרויקטים של התחדשות עירונית, לרבות פרויקטים של "הסכמי גג להתחדשות עירונית".

יובהר ויודגש: פרויקטים של התחדשות עירונית הם עצומים ונדרשים להם כספים רבים, שחלקם (הקטן) בלבד מצוי בקרן להתחדשות עירונית, ולשם קידום המטרה הלאומית של התחדשות עירונית, בדגש על אזורי הפריפריה, יידרשו כספים רבים והשקעת משאבים ותקציבים נוספים, מטעם המדינה.

14

בשולי הדברים אך לא בשולי חשיבותם נציין כי חרף העובדה כי הקרן להתחדשות עירונית הוקמה בתיקון מ-2014, ומטרותיה הוגדרו באותו התיקון (לרבות חובת דיווח לוועדת הפנים והגנת הסביבה של הכנסת), לא בוצעו על ידה פעולות רבות, ולמעשה פועלת היא במחשכים. אנו סבורים כי הגיעה העת "לתת דחיפה" לפעילות הקרן, ואנו דורשים לערב את השלטון המקומי בכל הנוגע לפעילות זו.

5.4. האמור לעיל אך ממחיש את חוסר בשלותו של התזכיר, ומידת אי מוכנותו לקידומו במסגרת חוק ההסדרים.

6. פרק: אנרגיה (חלק ב')

- 6.1. מרכז השלטון המקומי מתנגד לתזכיר שבכותרת.
- 6.2. אנו פועלים בדרכים רבות ומגוונות, לתמיכה ביצירת אמצעים חלופיים וירוקים, לייצור חשמל מאנרגיה מתחדשת. ואולם, כפי שנפרט להלן, איננו מסכימים להתנהלות חסרת אחריות ומשולחת רסן.
- 6.3. סעיפים 1(1) ו-1(2) לתזכיר החוק – התזכיר מבקש לקבוע כי מתקני אגירה,

מתקני מיתוג לחשמל ומתקני השנאה לחשמל יכללו בהגדרת "תשתיות לאומיות" שבסעיף 1 לחוק התו"ב, והות"ל יוסמך לדון בתכניות בנושא, ובלבד שלות"ל יוגשו עד 10 תכניות למתקני השנאה בשנה.

אנו מתנגדים נחרצות לסעיפים המוצעים בתזכיר החוק.

ככלל, אנו מתנגדים לסטיה מדיני התכנון הכלליים הסדורים, שבהם דנים מוסדות התכנון המקומיים והמחוזיים. מבלי לגרוע מעמדתנו הכללית, אנו סבורים שאין מקום להרחיב את סמכויות הות"ל לסוגי תכניות נוספות בתחומי הרשויות המקומיות, וזאת לאור הייצוג הדל של נציגי השלטון המקומי בוועדה (רק חבר אחד מתוך 15).

תזכיר החוק מבקש להכניס לות"ל, בהליך מקוצר ודרקוני, תוך עקיפת השלטון המקומי, רשימה של מתקנים שהקמתם צריכה להיות מתוכננת בקפידה, בשל השלכות קיומם על סביבותיהם, ולכך אנו מתנגדים בתוקף.

לאור האמור לעיל, אנו מתנגדים לקידום הדיון בקידום תכניות מקומיות עבור הקמת מתקנים אלו (מתקני אגירה, ייצור באנרגיות מתחדשות) בוועדה לתשתיות לאומיות, וסבורים כי במסגרת הוועדה לתשתיות לאומיות יש לטפל אך ורק במתקנים גדולים בהיקף לאומי.

15

6.4. סעיף 1(3) לתזכיר החוק – מוצע בתזכיר, לתקן את סעיף 145(ח)(2) לחוק התו"ב, כך שלתשתיות המפורטות בסעיף יתווספו מיתקן אגירה ומיתקן אגרו-וולטאי, זאת על מנת שאם תקודם תמ"א לעניין מתקנים אלה, העומדת בדרישות הסעיף, ניתן יהיה להוציא מכוחה היתרי בניה ללא צורך באישורה של תכנית נוספת.

אנו מתנגדים להצעה זו, המבקשת לעקוף תכנון סדור באמצעות פטור מתכנון מפורט ומהיתר.

השיטה של קידום תמ"אות מכוחן ניתן להוציא היתרי בניה הוכיחה עצמה כלא יעילה וכדרושה לחלוף מן העולם, ובכל זאת אנו רואים, שוב ושוב, שימוש בטכניקה נפסדת זו, במסגרת חוק ההסדרים ותזכירי חוק שונים. אנו מתנגדים לכך נחרצות. מעקפי תכנון הם כלי שפוגע במהותו של ההליך התכנוני ובאיכות התכנון העירוני. הליך התכנון הוא פרקטיקה מקצועית קריטית שמאפשר לשקול את כלל השיקולים והצרכים הציבוריים ולאן ביניהם, וכן לבחון את ההשפעות המגוונות של השינוי המוצע במרחב, בהתייחס למאפיינים הספציפיים של המרחב. השיטה של הוצאת היתרים מכוח תכנית ארצית מייצרת עיוותים תכנוניים.

6.5. סעיף 2 לתזכיר החוק – מוצע בתזכיר, כי עד לתום שנת 2025 יהא פטור מהיטל השבחה בגין הקמת מתקנים פוטו וולטאיים במחלפים, בחניונים, ובהתקנה על מיגון אקוסטי או קירות תמך שייעודם דרך. **אנו מתנגדים** להצעה זו.

השלטון המקומי נרתם בשנים האחרונות למאמץ הלאומי להגדלת הייצור מאנרגיה סולארית. באופן זה, נאות השלטון המקומי לפגוע בהכנסותיו מהיטלי השבחה מהתקנת מערכות פוטו וולטאיות על גגות, מאגרי מים, מאגרי קולחין, בריכות דגים או על דפנותיהם החיצוניות של המאגרים/ הבריכות, עד שנת 2025, וכן לפגוע בהכנסותיו מחיובי ארנונה במתקנים עד 200 מ"ר, ומהיתרי בניה במתקנים עד 700 קילוואט.

ואולם, הדרך לתמרץ הקמת מערכות סולאריות, אינה עוברת פעם אחר פעם דרך קופותיהן המדולדלות של הרשויות המקומיות! נראה שהמדינה מאמצת "ברירת מחדל" של תמרץ התחום הסולארי, באמצעות פגיעה חוזרת ונשנית בהכנסות הרשויות המקומיות, על מנת לקדם יעדים לאומיים בתחום, ואנו מתנגדים לכך בתוקף.

16

הדרך הראויה לקידום יעדים לאומיים בתחום, ככל שהמדינה מעוניינת בקידום, היא לפעול לשינוי התמרוץ התעריפי ליזמים הבונים במחלפים, בחניונים, על מיגון אקוסטי או קירות תמך וכיו"ב, או, לחילופין, להקצות תקציב מדינה עבור הנושא, ובכל מקרה – לא על חשבון פגיעה בשלטון המקומי.

6.6. אשר על כל האמור לעיל, אנו מתנגדים לתזכיר שבכותרת, ודורשים הסרתו – מחוק ההסדרים ובכלל.

7. פרק: תקשורת

7.1. מרכז השלטון המקומי מתנגד לתזכיר.

7.2. עניינו של התזכיר בסט של תיקונים, שמבקשים להקל על החסמים הקיימים על הקמת מתקני שידור בשיטה התאית. בין יתר התיקונים המוצעים: להסמיך את הות"ל כוועדת תכנון מקבילה, ורשות רישוי מקבילה, עבור תכנון ובקשות להיתרים למתקני שידור; לקבוע כי התקנת מתקן שידור שאורכו

אינו עולה על 6 מטרים, בהתייחס לגובה המבנה עליו מוקם המתקן, וכן התקנת כל ציוד נלווה הנדרש להפעלתו של המתקן, בהיקף ובמידות המצוינים בתזכיר, תהיה פטורה מהיתר; לקבוע הסדר להחלפה של מתקן שידור לתקשורת בפטור מהיתר; לקבוע, כהוראת שעה בת 3 שנים, כי פטור מהיתר יחול גם על עבודות חיזוק והחלפת תרנים; לקבוע כי הוספת אנטנה למתקן שידור קיים, תהא פטורה מהיתר.

7.3. על אף שאנו תומכים בקידום פרישת תשתיות תקשורת בכל רחבי ישראל, ומבינים את הצורך לפעול להסרת חסמים בנושא, **אנו מתנגדים בתוקף** למתווה "הסרת החסמים" שבתזכיר.

7.4. **אנו מוחים** על נקודת המוצא ממנה יוצא התזכיר, כי הרשויות המקומיות הן החסם העיקרי בפני פריסת מתקני שידור. אין שחר להנחה זו, היות והן ממילא עומדות כיום בלוחות הזמנים הנדרש למתן היתר למתקני שידור, כפי שמוגדר במערכת רישוי זמין. למעשה, לעתים קרובות, העיכוב במתן ההיתר נובע ממקצועיותו של עורך הבקשה, והחומר המוגש לוועדה, הלוקה בחסר.

7.5. נראה כי הממשלה מבקשת להתגבר על החסמים הקיימים, באמצעות פריצת כל הסכרים העומדים כנגד הקמת מתקני שידור לסוגיהם השונים. הדבר יביא לפרישה בלתי מוגבלת של מתקנים מכלל חברות התקשורת, דבר שייצר כאוס של ממש במערך התקשורת העירוני. שיקולים חשובים ביותר של שיתוף רשתות תקשורת ואנטנות בעלי הרישיונות השונים, צפיפות פרישת המתקנים, שיקולים בריאותיים, היבטי נראות – כלל לא יידונו, עקב הפטור הגורף ומרחיק הלכת מהיתר בניה, המוצע במסגרת ההצעה, וקביעת הות"ל כסמכות תכנון וכרשות רישוי מקבילה בתחומים אלה. למותר לציין כי אנו **מתנגדים למוצע**.

7.6. היקף נרחב של מתקנים שייפרשו, אף צפוי להגיע לערכאות משפטיות עקב התנגדויות תושבים (אף ביתר שאת מהרגיל, לנוכח בולמוס הפריסה הצפוי בשל הפטור מהיתר המבוקש בתזכיר) – דבר שידרוש מהרשויות המקומיות תשומות כ"א ותשומות פיננסיות לא מועטות. כפועל יוצא, המהלכים לקידום פרישת תשתיות תקשורת לא רק שלא יקודמו, אלא אף צפויים להתעכב ואף להיעצר בערכאות משפטיות כאמור.

7.7. הדרך הנכונה לקדם פרישה בהיקף נרחב של מתקני תקשורת, היא לייצר נהלים מוגדרים עבור הקמת המתקנים, וכן לשמר ולשכלל מנגנון שיפקח ויבקר על הקמת המתקנים, בכלל השיקולים החשובים שצוינו לעיל – כמובן, תוך שיתוף השלטון המקומי בגיבוש והתווית המדיניות.

7.8. אנו נכונים לכל שיח עם המשרד על צמצום החסמים, הן אלו שבגזרת השלטון המקומי והן בגזרות נוספות, אולם לא נסכים, למרות רצוננו בקידום פרישת המתקנים, להביא לאיבוד שליטה בתחום רישוי התקשורת העירוני. אנו דורשים להוציא סעיפים אלו מתזכיר החוק, ולקדם מתווה מגובש עמנו.

ב. טיוטת חוק התכנית הכלכלית (תיקוני חקיקה להשגת יעדי התקציב לשנות התקציב 2021 ו-2022), התשפ"א-2021

1. פרק: ייעול הגבייה הממשלתית

1.1. מרכז השלטון המקומי מתנגד נחרצות להסמכת המרכז לגביית קנסות, לגביית אגרות ותשלומים של הרשויות המקומיות, שלא דרך הוראת השעה שנקבעה במסגרת תיקון מס' 19 לחוק המרכז לגביית קנסות, אגרות והוצאות, התשנ"ה-1995.

1.2. התזכיר, שכותרתו ייעול הגבייה הממשלתית, קובע כי המרכז לגביית קנסות יוסמך לגבות אגרות של מגוון חוקים הנמצאים בתוספת הראשונה לחוק. כחלק מהאגרות שמוסמך המרכז לגביית קנסות לגבות – אגרות לפי חוק רישוי עסקים.

1.3. אנו מתנגדים בתוקף לכל נסיון פריצה של הסיכומים שבינינו לבין המרכז לגביית קנסות, וקביעתו כגורם גובה (בלעדו) של תשלומי חובה, מכל סוג שהוא, לרשויות המקומיות.

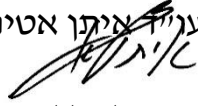
1.4. במסגרת תיקון מס' 19 לחוק, יצא המרכז לגביית קנסות לפיילוט, כהוראת שעה בת 4 שנים, לגביית תשלומים לרשויות המקומיות. לא נסכים לכל שינוי ממתווה הפיילוט, המשמר את עיקרון הוולונטריות של הרשות המקומית בהחלטתה אם לעשות שימוש בשירותי המרכז לגביית קנסות, אם לאו.

יצוין כי האמור לעיל הוא מסמך הערות ראשוניות שלנו, וכי הערותינו אלה אינן ממצות את כלל התייחסותנו, ואנו שומרים על זכותנו להוסיף ולשנות, בהמשך.

בברכה,

שלמה דולברג

מנהל כללי
מרכז השלטון המקומי

ענייד איתן אטיה

מנהל כללי
פורום ה-15